

Normativní instrukce č. 1/2013

Postup v řízení o jednorázové dávce mimořádné okamžité pomoci podle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

Datum platnosti:	1. 1. 2013
Datum účinnosti:	17. 1. 2013
Určeno pro:	Úřad práce ČR, Odbor nepojistných dávkových systémů Odbor odvolání a správních činností nepojistných dávek MPSV
Vypracoval:	Odbor 23
Počet stran:	12
Č. j.:	2012/89166–23

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o pomoci v hmotné nouzi“), rozeznává šest specifických situací, kdy lze osobu považovat za osobu v hmotné nouzi, protože nemá dostatečné prostředky k zabezpečení svých nezbytných životních podmínek, popřípadě k úhradě nezbytných jednorázových výdajů. Uvedené situace jsou řešeny prostřednictvím mimořádné okamžité pomoci (dále jen „MOP“), kdy osoba nemusí být ve stavu hmotné nouze pro příspěvek na živobytí nebo doplatek na bydlení, ale nachází se ve specifické situaci, kterou právě bez mimořádné a okamžité pomoci ze strany státu nedokáže sama vyřešit. Přitom však není vyloučena možnost poskytnutí MOP také osobě, která byla uznána za osobu v hmotné nouzi pro účely příspěvku na živobytí a doplatku na bydlení (s výjimkou MOP poskytované z důvodu hrozby vážné újmy na zdraví – viz situace 1), pokud se ocitne v některé z následujících situací:

Situace 1: Hrozba vážné újmy na zdraví¹

Nárok na MOP má osoba, která byla Úřadem práce České republiky (dále jen „ÚP ČR“) uznána za osobu v hmotné nouzi, protože sice **nesplňuje podmínky pro** situaci hmotné nouze umožňující poskytnout **příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení**, avšak s přihlédnutím k jejím **příjmům, celkovým sociálním a majetkovým poměrům** jí hrozí vážná újma na zdraví. K uvedenému závěru může

¹ Viz ust. § 2 odst. 3 zákona o pomoci v hmotné nouzi

ÚP ČR dojít např. na základě získaných informací **v rámci sociální práce**, popřípadě na základě **spolupráce se sociálním pracovníkem** příslušného **obecního úřadu**. Jestliže je **zřejmé**, že osobě **nárok na opakované dávky nevznikne**, nemusí si osoba žádost o opakované dávky v tomto případě uplatňovat a ÚP ČR může **okamžitě nárok** na MOP **vyhodnotit**. V žádném případě ale **nelze** MOP pro tuto situaci **poskytnout**, jestliže v daném měsíci může **vzniknout nárok na opakované dávky** pomoci v hmotné nouzi.² V tomto případě je ale zapotřebí vyhodnotit nárok na opakované dávky co nejdříve, aby byla osoba finančně zabezpečena.

U této MOP se jedná o výjimečné případy, kdy osobám nelze poskytnout pomoc jiným způsobem. V rámci řízení o uznání osoby za osobu v hmotné nouzi půjde především o posouzení, zda osobě v případě neposkytnutí finanční pomoci hrozí vážná újma na zdraví. Nejde však o situace, kdy osoba potřebuje prostředky na léky a zdravotní péči.

Výše MOP, kdy osobě hrozí vážná újma na zdraví, se stanoví k doplnění příjmu **do výše existenčního minima** osoby, která není nezaopatřeným dítětem. U **nezaopatřeného dítěte** se stanoví k doplnění příjmu **do výše jeho životního minima**. Z uvedeného je zřejmé, že příjmy osoby, které bude poskytnuta MOP v této situaci, musí být nižší, než je částka existenčního minima (u nezaopatřeného dítěte částka životního minima).³

Způsob výplaty provádí ÚP ČR prostřednictvím karty sociálních systémů (dále jen „sKarta“), a to převodem na platební účet určený žadatelem, v hotovosti, využitím platební funkce sKarty, prostřednictvím poukázky na hmotnou pomoc v zařízení poskytujícím sociální služby, prostřednictvím poukázky opravňující k nákupu zboží ve stanovené hodnotě nebo poukázky na přímý odběr zboží ve stanovené hodnotě nebo přímou úhradou částek, k jejichž úhradě je příjemce nebo osoba společně posuzovaná v hmotné nouzi zavázána. Určí-li ÚP ČR způsob výplaty využitím platební funkce sKarty nebo využitím poukázky opravňující k nákupu zboží ve stanovené hodnotě, musí být zachován zákonem daný poměr. Tento poměr je stanoven tak, že tímto způsobem může být poskytnuto nejméně 35 % a nejvýše 65 % přiznané MOP⁴. Jestliže dosud sKarta nebyla žadateli vydána a je potřeba MOP poskytnout ihned, může ÚP ČR v těchto případech poskytnout MOP i v hotovosti pokladnou. Způsob výplaty musí být ve spisové dokumentaci řádně zdůvodněn.

Situace 2: Mimořádná událost⁵

Nárok na MOP má osoba, která byla orgánem pomoci v hmotné nouzi uznána za osobu v hmotné nouzi, protože ji postihla vážná mimořádná událost a její **celkové sociální a majetkové poměry** jsou takové, že jí neumožňují překonat nepříznivou situaci vlastními silami. Vážnou mimořádnou událostí se rozumí zejména živelní pohroma (např. povodeň, vichřice a vyšší stupně větrné pohromy, zemětřesení), požár nebo jiná destruktivní událost, ekologická nebo průmyslová havárie.

² Viz ust. § 2 odst. 3 zákona o pomoci v hmotné nouzi

³ Viz ust. § 37 písm. a) zákona o pomoci v hmotné nouzi

⁴ Viz ust. § 43 odst. 5 písm. b) zákona o pomoci v hmotné nouzi

⁵ Viz ust. § 2 odst. 4 zákona o pomoci v hmotné nouzi

Jde o demonstrativní výčet událostí. Pokud osobu postihne i jiná mimořádná událost, která není v příslušném ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi uvedena, je na ÚP ČR, aby v rámci správního uvážení posoudil, zda tuto událost za mimořádnou uzná.

Pro uvedený účel pomoci je situace posuzována **v rámci okruhu společně posuzovaných osob**. MOP lze poskytnout jen jedné osobě ze společně posuzovaných osob.⁶ Při posuzování majetkových poměrů osob se přihlíží především k případné finanční hotovosti, kterou by osoby mohly použít k prvotní likvidaci následků vážné mimořádné události, aniž by bylo ohroženo uspokojování jejich základních životních potřeb. Je důležité si uvědomit, že smyslem této MOP je zabezpečit osobu na přechodnou dobu, zabezpečit její základní životní potřeby a zabezpečit první pomoc k odstranění důsledků katastrofy do doby, než bude možné poskytnout pomoc z jiných zdrojů (např. z pojišťovny, od obce v rámci její samostatné působnosti).

Výše MOP, kdy osobu postihne mimořádná událost, se stanoví s přihlédnutím k sociálním a majetkovým poměrům a příjmové situaci osoby **až do patnáctinásobku částky životního minima jednotlivce** (tj. až do výše 51 150 Kč)⁷. Znamená to, že může být poskytnuta i částka nižší.

Způsob výplaty provádí ÚP ČR prostřednictvím sKarty, a to převodem na platební účet určený žadatelem, v hotovosti, využitím platební funkce sKarty, prostřednictvím poukázky na hmotnou pomoc v zařízení poskytujícím sociální služby, prostřednictvím poukázky opravňující k nákupu zboží ve stanovené hodnotě nebo poukázky na přímý odběr zboží ve stanovené hodnotě nebo přímou úhradou částek, k jejichž úhradě je příjemce nebo osoba společně posuzovaná v hmotné nouzi zavázána. Jestliže dosud sKarta nebyla žadateli vydána a je potřeba MOP poskytnout ihned, může ÚP ČR v těchto případech poskytnout MOP i v hotovosti pokladnou. Způsob výplaty musí být ve spisové dokumentaci řádně zdůvodněn.

Situace 3: Jednorázový výdaj⁸

Nárok na MOP má osoba, která byla ÚP ČR uznána za osobu v hmotné nouzi, protože nemá **vzhledem k příjmům a celkovým sociálním a majetkovým poměrům** dostatečné prostředky k úhradě nezbytného jednorázového výdaje, spojeného zejména se zaplacením správního poplatku při prokázání ztrátě osobních dokladů, při vydání duplikátu rodného listu nebo dokladů potřebných k přijetí do zaměstnání, s úhradou jízdného v případě ztráty peněžních prostředků, a v případě nezbytné potřeby s úhradou noclehu. I zde jde o příkladný výčet situací a je opět na správní úvaze ÚP ČR, zda uzná i jinou potřebu úhrady jednorázového výdaje. Jde např. o možnost uhradit správní poplatek v situaci, kdy osoba musí vyměnit své osobní doklady za nové (např. u cizince, který opouští uprchlické zařízení a potřebuje výměnu dokladů kvůli změně pobytu). Dále např. možnost uhrazení poplatku za vstupní lékařskou prohlídku při nástupu do zaměstnání (za předpokladu, že je prokázáno, že ji zaměstnavatel neuhrazuje), uhrazení dopravy do místa výkonu veřejné služby z místa bydliště nebo z důvodu zařazení do systému

⁶ Viz ust. § 36 odst. 2 zákona o pomoci v hmotné nouzi

⁷ Viz ust. § 37 písm. b) zákona o pomoci v hmotné nouzi

⁸ Viz ust. § 2 odst. 5 písm. a) zákona o pomoci v hmotné nouzi

DONEZ, možnost úhrady nákladů na svoz a likvidaci odpadu (pokud částka nebyla zohledněna v doplatku na bydlení). Nebo např. o možnost úhrady nákladů za bydlení, pokud osoba nepobývá celý měsíc v bytě (např. u nocleháren) a během jednoho měsíce mění své ubytování a náklady za ubytování jí jsou rozpočteny na dny. MOP se však neposkytuje ve smyslu náhrady za doplatek na bydlení, tj. v případě, že osoba užívá jinou než vlastnickou nebo nájemní formu bydlení, tj. např. ubytovnu nebo podnájem.

Pokud jde o **výši MOP**, kdy osoba nemá dostatečné prostředky k úhradě jednorázového výdaje, stanovuje se **až do výše jednorázového výdaje**.⁹ Existuje opět možnost využití správního uvážení při stanovení výše dávky.

Způsob výplaty určí ÚP ČR jako způsob výplaty využitím platební funkce sKarty, využitím přímé úhrady výdaje nebo nákladu, který je důvodem pro přiznání této MOP, nebo využitím poukázky na přímý odběr zboží ve stanovené hodnotě. Hotovostní způsob výplaty prostřednictvím sKarty je možné využít pouze v případě, nelze-li využít uvedených způsobů výplaty, nebo pokud ÚP ČR dospěje v odůvodněném případě k závěru, že je důvodné poskytnutí dávky tímto způsobem. Jestliže dosud sKarta nebyla žadateli vydána a je potřeba MOP poskytnout ihned, může ÚP ČR v těchto případech poskytnout MOP i v hotovosti pokladnou. Způsob výplaty musí být ve spisové dokumentaci řádně zdůvodněn. Důvody pro volbu hotovostního způsobu výplaty musí být vždy součástí spisové dokumentace.

Situace 4: Náklady spojené s pořízením nebo opravou nezbytných základních předmětů dlouhodobé potřeby¹⁰

Nárok na MOP má osoba, která byla ÚP ČR uznána za osobu v hmotné nouzi, protože nemá vzhledem k **příjmům a celkovým sociálním a majetkovým poměrům** dostatečné prostředky na úhradu nákladů spojených s pořízením nebo opravou nezbytných základních předmětů dlouhodobé potřeby. Jde o situace, kdy se v domácnosti **porouchá** nebo **schází** předmět, který je **nezbytný pro zajištění základních životních potřeb** (např. lednička, pračka, postel) a není tak nadále únosné v domácnosti fungovat bez konkrétního předmětu. Orgán pomoci v hmotné nouzi v rámci správního uvážení posuzuje, zda předmět, na jehož úhradu osoba žádá poskytnout MOP, má charakter předmětu dlouhodobé potřeby, zda se nejedná o spotřební materiál či věc, která pro určitý účel slouží krátkodobě. Zároveň se hodnotí, zda předmět není příliš nákladný, zda je nepostradatelný a jeho pořízením nedojde ke zhodnocení majetku třetí osoby (bude i nadále majetkem žadatele a nehrozí, že zůstane jinému subjektu).

Výše MOP, kdy osoba nemá dostatečné prostředky na úhradu nákladů spojených s pořízením nebo opravou nezbytných základních předmětů dlouhodobé potřeby, se stanoví až do výše nákladů na úhradu nákladů spojených s pořízením nebo opravou nezbytných základních předmětů dlouhodobé potřeby. Podmínkou však je, že **součet** poskytnutých dávek nesmí **v rámci kalendářního roku** překročit **desetinásobek životního minima jednotlivce** (tj. částka ve výši 34 100 Kč)¹¹.

⁹ Viz ust. § 37 písm. c) zákona o pomoci v hmotné nouzi

¹⁰ Viz ust. § 2 odst. 5 písm. b) zákona o pomoci v hmotné nouzi

¹¹ Viz ust. § 37 písm. d) zákona o pomoci v hmotné nouzi

ÚP ČR v těchto případech může určit výši dávky podle nejlevnější ceny požadovaného předmětu dlouhodobé potřeby, který si může žadatel v místě svého pobytu pořídit (v rámci sociální práce, využití informací na internetu, spolupráce se sociálními pracovníky obce), anebo doporučit žadateli opravu, vyjde-li to levněji, popř. splátkový prodej, pokud to finanční situace žadatele dovoluje (doporučení splátkového prodeje není vhodné tam, kde jsou jediným příjmem rodiny pouze dávky pomoci v hmotné nouzi).

Způsob výplaty určí ÚP ČR jako způsob výplaty využitím platební funkce sKarty, využitím přímé úhrady výdaje nebo nákladu, který je důvodem pro přiznání této MOP, nebo využitím poukázky na přímý odběr zboží ve stanovené hodnotě. Hotovostní způsob výplaty prostřednictvím sKarty je možné využít pouze v případě, nelze-li využít uvedených způsobů výplaty, nebo pokud ÚP ČR dospěje v odůvodněném případě k závěru, že je důvodné poskytnutí dávky tímto způsobem. Jestliže dosud sKarta nebyla žadateli vydána a je potřeba MOP poskytnout ihned, může ÚP ČR v těchto případech poskytnout MOP i v hotovosti pokladnou nebo poštovní poukázkou. Způsob výplaty musí být ve spisové dokumentaci řádně zdůvodněn. Důvody pro volbu hotovostního způsobu výplaty musí být vždy součástí spisové dokumentace.

Situace 5: Náklady související se vzděláním nebo zájmovou činností nezaopatřeného dítěte a na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí¹²

Osoba se považuje za osobu v hmotné nouzi, jestliže nemá vzhledem **k příjmům a celkovým sociálním a majetkovým poměrům** dostatečné prostředky k úhradě odůvodněných nákladů souvisejících se vzděláním nebo zájmovou činností nezaopatřeného dítěte. **Jde např. o situace**, kdy rodina nemá dostatečné prostředky na úhradu školních pomůcek, nákladů spojených s účastí dítěte na škole v přírodě, na lyžařském výcviku, na táboře, v jazykových kurzech, při sportovní činnosti. ÚP ČR v těchto případech musí vzít v potaz, zda je účast dítěte v zájmových kroužcích nebo na výjezdních zájmových akcích nezbytná a zda není zvolena zájmová činnost příliš nedůvodně finančně náročná či zda neexistuje obdobná zájmová činnost méně finančně náročná. V těchto případech by měl ÚP ČR také zjišťovat, zda škola či výcvikové středisko nemá vyčleněny fondy pro úhradu, třeba i částečnou, takového kursu nebo činnosti, či zda existuje možnost úhrady např. z preventivních fondů zdravotních nebo jiných pojišťoven.

ÚP ČR má rovněž možnost považovat osobu za osobu v hmotné nouzi, pokud nemá dostatečné prostředky k úhradě nákladů souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí (dále jen „SPOD“). Mezi nezbytné náklady, které souvisejí **s výkonem SPOD** podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o SPOD“) lze zařadit zejména **náklady na odbornou poradenskou pomoc poskytovanou poradenským zařízením** (rodinná, manželská poradna, zařízení odborného poradenství pro péči o děti), jiným **registrovaným poskytovatelem sociálních služeb** (např. poskytovatelé sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi, krizové pomoci, rané péče, terénních programů), fyzickou a právníčkou **osobou pověřenou k výkonu SPOD** v oblasti poskytování poradenské

¹² Viz ust. § 2 odst. 5 písm. c) zákona o pomoci v hmotné nouzi

pomoci dětem, **rodičům** nebo jiným **osobám odpovědným za výchovu dítěte, dětským psychologem, střediskem výchovné péče nebo pedagogicko-psychologickou poradnou**. Může se jednat rovněž o odbornou poradenskou pomoc ve formě rodinné mediace, která je zajišťována zapsaným mediátorem podle zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Dále mezi náklady lze zařadit cestovní výdaje rodičů na návštěvy dítěte, které je umístěno v zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (dále jen „ZDVOP“) nebo v náhradní rodinné péči a výdaje spojené s dočasným pobytem dítěte u rodičů, jedná-li se o dítě, u kterého bylo nařízeno předběžné opatření, ústavní výchova, uložena ochranná výchova nebo rozhodnuto o umístění do péče ZDVOP, a příslušný orgán SPOD udělil souhlas s pobytem dítěte mimo ústavní zařízení nebo ZDVOP u rodičů.

Zároveň je třeba upozornit, že **ne každá odborná poradenská pomoc** zprostředkovaná nebo doporučená rodičům ze strany orgánu SPOD nebo uložená rozhodnutím orgánu SPOD nebo soudu **je zpoplatněna**; za úhradu se poskytuje pouze část odborné poradenské pomoci. Pokud rodič nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte podá žádost o poskytnutí MOP, ať už pro účely odborné poradenské pomoci, cestovné na návštěvy rodičů za dítětem v náhradní péči nebo při přechodném pobytu (např. v období prázdnin) dítěte svěřeného do náhradní ústavní péče u rodičů nebo jiných osob, je **ÚP ČR oprávněn si vyžádat potřebné informace od příslušného orgánu SPOD** a konzultovat s ním odůvodněnost poskytnutí MOP v každém konkrétním případě. Týká se to i případů, kdy si pěstoun vezme dítě do pěstounské péče a než si vyřídí pěstounské dávky, je mu možné první měsíc poskytnout finanční podporu v rámci MOP.

Doporučuje se, aby **ÚP ČR od orgánu SPOD vždy požadoval stanovisko**, zda je **důvodné poskytnutí MOP** na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí. **ÚP ČR může** orgánu SPOD k žádosti o stanovisko **připojit své postřehy**, které mohou být podnětné pro vypracování tohoto stanoviska. **Orgán SPOD je ze zákona povinen poskytnout ÚP ČR požadované údaje a vyjádření** v souladu s ustanovením § 51 odst. 5 písm. a) zákona o SPOD. Touto cestou by mělo být eliminováno nadužívání MOP pro účely SPOD a mělo by tak být zajištěno, aby MOP byla pro tyto účely využívána pouze v odůvodněných případech a v souladu se zájmy dětí. Pokud by stanovisko SPOD nebylo ve shodě se závěrem ÚP ČR, je potřeba tento závěr jasně zdůvodnit a uvést jak v oznámení/rozhodnutí o dávce, tak i ve spisové dokumentaci. Samotné oznámení/rozhodnutí o nároku na tuto MOP je však v kompetenci ÚP ČR.

V dané souvislosti je třeba doplnit, že **náklady na pobyt dítěte** ve středisku výchovné péče **uložené soudem** podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, stejně jako **náklady na první setkání se zapsaným mediátorem** v rozsahu 3 hodin **uložené soudem** podle ustanovení § 100 odst. 3 nebo § 273 odst. 2 písm. a) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, **nejsou výdaje**, které přímo vyplývají **ze zákona o SPOD**, ačkoliv s poskytováním SPOD většinou úzce souvisí. Proto tyto výdaje **nelze zařadit** pod úhradu **nákladů souvisejících se SPOD**.

Výše MOP, kdy osoba nemá dostatečné prostředky k úhradě nákladů souvisejících se vzděláním nebo zájmovou činností nezaopatřeného dítěte a na zajištění nezbytných činností souvisejících se SPOD, se stanoví až do výše těchto nákladů. Podmínkou však je, že **součet** poskytnutých dávek nesmí **v rámci kalendářního roku překročit desetinásobek životního minima jednotlivce** (tj. částku ve výši 34 100 Kč)¹³.

Způsob výplaty určí ÚP ČR jako způsob výplaty využitím platební funkce sKarty, využitím přímé úhrady výdaje nebo nákladu, který je důvodem pro přiznání této MOP, nebo využitím poukázky na přímý odběr zboží ve stanovené hodnotě. Hotovostní způsob výplaty prostřednictvím sKarty je možné využít pouze v případě, nelze-li využít uvedených způsobů výplaty, nebo pokud ÚP ČR dospěje v odůvodněném případě k závěru, že je důvodné poskytnutí dávky tímto způsobem. Jestliže dosud sKarta nebyla žadateli vydána a je potřeba MOP poskytnout ihned, může ÚP ČR v těchto případech poskytnout MOP i v hotovosti pokladnou nebo poštovní poukázkou. Způsob výplaty musí být ve spisové dokumentaci řádně zdůvodněn. Důvody pro volbu hotovostního způsobu výplaty musí být vždy součástí spisové dokumentace.

Situace 6: Sociální vyloučení¹⁴

Nárok na MOP má osoba, která byla ÚP ČR uznána za osobu v hmotné nouzi, protože v daném čase, s ohledem **na neuspokojivé sociální zázemí a nedostatek finančních prostředků**, nemůže úspěšně řešit svoji situaci a je ohrožena sociálním vyloučením. Jde zejména o osoby propuštěné z výkonu vazby nebo z výkonu trestu odnětí svobody, nebo osoby po ukončení léčby chorobných závislostí, propuštěné ze zdravotnického zařízení poskytovatele zdravotních služeb, psychiatrické léčebny nebo léčebného zařízení pro chorobné závislosti, osoby propuštěné ze školského zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy po dosažení zletilosti, respektive v 19 letech, nebo z pěstounské péče po dosažení zletilosti, osoby, které nemají uspokojivě naplněny životně důležité potřeby vzhledem k tomu, že jsou osobami bez přístřeší, a nebo osoby, jejichž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiných osob. Jedná se opět o příkladný výčet situací a ÚP ČR může poskytnout MOP i v jiných situacích, kdy hrozí osobě při neposkytnutí této pomoci sociální vyloučení. Přitom nemusí jít jen o případy, kdy osoba opouští určité zařízení. Dávku lze poskytnout i bez ohledu na možnost přiznání opakované dávky pomoci v hmotné nouzi, ale neměla by být poskytnuta souběžně s opakovanou dávkou. To znamená, pokud je ÚP ČR schopen rozhodnout o poskytnutí opakované dávky pomoci v hmotné nouzi v krátké době, není důvod poskytovat MOP. Jestliže ale ÚP ČR není schopen o nároku na opakovanou dávku pomoci v hmotné nouzi rozhodnout hned, je možné osobě poskytnout tuto MOP.

Výše MOP, kdy je osoba ohrožena sociálním vyloučením, se stanoví jednorázově **až do výše 1 000 Kč** s ohledem na okamžité nezbytné potřeby. V situaci, kdy osoba opouští např. vězení nebo školské zařízení, se celková výše MOP stanoví s přihlédnutím k úložnému a k prostředkům, které obdrží osoba při propuštění z těchto zařízení. **Součet MOP** poskytnuté osobám v této situaci **nesmí v rámci**

¹³ Viz ust. § 37 písm. d) zákona o pomoci v hmotné nouzi

¹⁴ Viz ust. § 2 odst. 6 zákona o pomoci v hmotné nouzi

jednoho kalendářního roku překročit čtyřnásobek životního minima jednotlivce (tj. částku ve výši 13 640 Kč)¹⁵.

Způsob výplaty provádí ÚP ČR prostřednictvím sKarty, a to převodem na platební účet určený žadatelem, v hotovosti, využitím platební funkce sKarty, prostřednictvím poukázky na hmotnou pomoc v zařízení poskytujícím sociální služby, prostřednictvím poukázky opravňující k nákupu zboží ve stanovené hodnotě nebo poukázky na přímý odběr zboží ve stanovené hodnotě nebo přímou úhradou částek, k jejichž úhradě je příjemce nebo osoba společně posuzovaná v hmotné nouzi zavázána. Jestliže dosud sKarta nebyla žadateli vydána a je potřeba MOP poskytnout ihned, může ÚP ČR v těchto případech poskytnout MOP i v hotovosti pokladnou. Způsob výplaty musí být ve spisové dokumentaci řádně zdůvodněn.

Společná ustanovení pro účely MOP

MOP je dávkou **jednorázovou**, na kterou vzniká nárok v okamžiku, kdy je osoba ÚP ČR uznána za osobu v hmotné nouzi, protože se dostala do některé ze sociálních situací uvedených v zákoně o pomoci v hmotné nouzi (viz situace 1 až 6). To ale **nevylučuje její poskytnutí vícekrát v roce**. MOP se **vyplácí bezodkladně**¹⁶, tzn., že k jejímu vyhodnocení může dojít i **v den podání žádosti** (záleží, o jakou situaci se jedná a zda je nutné finanční prostředky v rámci MOP poskytnout ihned).

MOP se vždy váže ke konkrétní situaci spojené s výdajem, na který osoba (společně posuzované osoby) nemá dostatek prostředků. Výdaj musí být v žádosti specifikován. Pokud je v žádosti označeno více typů MOP, je potřeba od žadatele zjistit, o jaký typ MOP žádá a žádost s ním podle jeho vyjádření upravit. Žádá-li o více typů MOP, je nutné mu sdělit, že je nutné **pro každý typ MOP vyplnit žádost zvlášť**.

MOP by se **zpravidla neměla poskytovat** v případech, **kdy je již určitý náklad osobou uhrazen**, protože osoba již prostředky k úhradě nákladu nepotřebuje. Zcela výjimečně lze ale MOP poskytnout i v situacích, kdy osoba musela (byla nucena) již určitý náklad uhradit před podáním žádosti o MOP či před jejím vyhodnocením. MOP se neposkytuje paušálně všem, kteří o ni požádají. Dávka se poskytuje na základě komplexního zhodnocení individuální celkové situace žadatele a odůvodněnosti konkrétního výdaje.

Podstatná je skutečnost, že **posouzení**, zda se osoba považuje za osobu v hmotné nouzi pro účely MOP, **je v plné míře na ÚP ČR**. Většina situací je v zákoně o pomoci v hmotné nouzi uvedena příkladmo, a proto je na ÚP ČR, zda v rámci správního uvážení osobu, která uvádí, že se v konkrétní situaci vyžadující MOP nachází, uzná pro uvedený účel za osobu v hmotné nouzi a zda danou situaci v odůvodnění oznámení/rozhodnutí vyhodnotí jako důvodnou či nedůvodnou pro přiznání dávky. Pro řádné zjištění skutkového stavu věci a přesvědčivosti odůvodnění si **může ÚP ČR vyžádat** s ohledem na povahu situace **vyjádření** orgánu SPOD, intervenčního centra, probačního a mediačního centra, školského zařízení apod.

¹⁵ Viz ust. § 37 písm. e) zákona o pomoci v hmotné nouzi

¹⁶ Viz ust. § 43 odst. 3 zákona o pomoci v hmotné nouzi

Jak je již mnohokrát v textu uvedeno, **důležitou roli** při rozhodování o dávce MOP **může sehrát spolupráce mezi pracovníky ÚP ČR a sociálními pracovníky obcí** (tj. pověřených obecních úřadů, obecních úřadů obcí s rozšířenou působností a újezdních úřadů). Zákon o pomoci v hmotné nouzi přímo zakotvuje povinnost mezi těmito orgány **bezplatně si vzájemně poskytovat informace** potřebné k rozhodování ve věci hmotné nouze¹⁷. Přitom mezi sociálními pracovníky obcí a zaměstnanci ÚP ČR **nevznikají vztahy podřízenosti a nadřízenosti**, ale vztahy směřující k nalezení optimálních řešení situace hmotné nouze osoby. Doporučuje se, aby se pracovníci ÚP ČR zkontaktovali s příslušnými sociálními pracovníky v dané obci a domluvili se na vzájemné spolupráci a principech, jakou pomoc a za jakých podmínek lze osobám ze strany těchto orgánů poskytnout. **Doporučení sociálních pracovníků obcí ohledně nároku na MOP může být uvedeno i v textu Standardizovaného záznamu sociálního pracovníka**, který je součástí aplikace hmotné nouze a který má také v rámci své činnosti používat ÚP ČR. **Stanoviska a podněty od sociálních pracovníků obcí tak mohou být rozhodující pro ÚP ČR vzhledem k posouzení situace hmotné nouze pro účely MOP.**

Pokud se ÚP ČR rozhodne MOP přiznat, měl by vzít **v úvahu i částku**, do které lze MOP poskytnout. Měla by to být taková výše, s kterou lze danou situaci vyřešit třeba i s finanční spoluúčastí osoby – s jejím přispěním dalších příjmů či dalších poskytnutých neúčelových dávek (např. ze systému státní sociální podpory, z důchodového pojištění). **Nesmí se stát, že dávka MOP bude poskytnuta v takové výši, že osoba nezvládne uhrazení nákladu, na který byla dávka MOP určena.**

Osoby, které jsou uznány za osoby v hmotné nouzi a jsou jim poskytovány buďto opakované dávky pomoci v hmotné nouzi nebo jednorázová dávka MOP, jsou podle zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, **zbaveny povinnosti úhrady regulačních poplatků**. Z toho důvodu by byla **v rozporu situace, obdrželi-li osoba dávku MOP na úhradu regulačních poplatků, a přitom ji samotné oznámení o této dávce opravňuje k tomu, aby regulační poplatky nehradila.**

Nicméně je v rámci systému pomoci v hmotné nouzi možné **v individuálním a odůvodněném případě** osobám, které **nejsou zbaveny povinnosti úhrady regulačních poplatků** a kterým z důvodu hrazení regulačních poplatků v nemocnici **nezbývají prostředky** např. na zaplacení nájemného a souvisejících služeb s bydlením, **poskytnout MOP** na úhradu jednorázového výdaje spojeného s úhradou nákladů na bydlení (situace 3).

MOP by taktéž neměla být poskytována na úhradu léků, protože na základě stanoviska Ministerstva zdravotnictví má každý lékař možnost všechny zdravotní komplikace řešit lékem bez doplatku. V případě, že takový lék není možné ze zdravotních důvodů předepsat, může příslušná zdravotní pojišťovna uhradit ve výjimečných případech zdravotní péči, jinak zdravotní pojišťovnou nehrzenou, je-li její poskytnutí z hlediska zdravotního stavu pojištěnce jedinou možností. Obdobně se MOP **neposkytuje na zdravotnické zákroky** (např. operace).

¹⁷ Viz ust. § 50 zákona o pomoci v hmotné nouzi

Rozhodným obdobím, za které se zjišťují veškeré skutečnosti pro nárok a výši MOP, je **aktuální kalendářní měsíc** (tj. měsíc podání žádosti)¹⁸. Výjimku tvoří zjišťování příjmu. **Rozhodným obdobím, za které se zjišťuje příjem, je období jednoho kalendářního měsíce předcházejícího aktuálnímu kalendářnímu měsíci**¹⁹.

Na MOP ve všech situacích **mají nárok** při splnění stanovených podmínek v zákoně o pomoci v hmotné nouzi (např. podmínky podle ust. § 3) osoby, které jsou **oprávněnými osobami** podle ust. § 5 odst. 1 zákona o pomoci v hmotné nouzi. Mezi tyto osoby patří:

a) osoba, která je na území ČR **hlášena k trvalému pobytu** podle zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších zákonů, nebo která **má na území ČR trvalý pobyt** podle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o pobytu cizinců“),

b) osoba, které byl **udělen azyl nebo doplňková ochrana** podle zákona č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů,

c) **cizinec** bez trvalého pobytu na území ČR, kterému tato práva **zaručuje mezinárodní smlouva** (Evropská sociální charta²⁰ – konkrétně její čl. 13),

d) **občan členského státu Evropské unie**, pokud je **hlášen na území ČR k pobytu** podle zákona o pobytu cizinců **po dobu delší než 3 měsíce**, nevyplývá-li mu nárok na sociální výhody z přímo použitelného předpisu Evropských společenství [nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 492/2011 ze dne 5. dubna 2011 o volném pohybu pracovníků uvnitř Unie],

e) **rodinný příslušník občana členského státu Evropské unie**, pokud je **hlášen na území ČR k pobytu** podle zákona o pobytu cizinců **po dobu delší než 3 měsíce**, nevyplývá-li mu nárok na sociální výhody z přímo použitelného předpisu Evropských společenství,

f) **cizinec**, který je držitelem povolení k trvalému pobytu s přiznaným právním postavením **dlouhodobě pobývajícího rezidenta Evropského společenství** na území jiného členského státu Evropské unie, a jeho rodinný příslušník, pokud jim bylo vydáno povolení k dlouhodobému pobytu na území ČR podle § 42c zákona o pobytu cizinců.

¹⁸ Viz ust. § 10 odst. 1 zákona o pomoci v hmotné nouzi

¹⁹ Viz ust. § 10 odst. 2 písm. b) zákona o pomoci v hmotné nouzi

²⁰ Smluvními státy ESCH jsou: Albánie, Andorra, Arménie, Ázerbájdžán, Belgie, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Česká republika, Černá Hora, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Gruzie, Chorvatsko, Irsko, Island, Itálie, Kypr, Lotyšsko, Lichtenštejnsko, Litva, Lucembursko, Maďarsko, Makedonie, Malta, Moldavsko, Nizozemí, Německo, Norsko, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Ruská Federace, Řecko, Srbsko, Slovensko, Slovinsko, Španělsko, Švédsko, Turecko, Ukrajina, Velká Británie.

Kromě uvedených osob spadají do okruhu oprávněných osob pro MOP i osoby pobývající na území ČR v některém z „legálních režimů“ na základě zákona o pobytu cizinců (disponující např. povolením k dlouhodobému pobytu, povolením k pobytu na základě víz – vízum nad 90 dnů za účelem strpení pobytu na území).

Všechny výše uvedené kategorie osob musí mít na území ČR zároveň bydliště. Podmínka bydliště se nevyžaduje u MOP poskytované k úhradě jednorázového výdaje (viz situace 3)²¹.

Specifickou kategorií oprávněných osob jsou osoby, které se na území ČR nacházejí „nelegálně“, resp. mimo režim zákona o pobytu cizinců – např. oběti obchodu s lidmi, komerčního sexu, únosu. **Tyto osoby mohou být příjemci MOP, která jim může být poskytnuta z důvodu vážné újmy na zdraví (viz situace 1).** V tomto případě nemusí být splněna podmínka trvalého pobytu či hlášeného pobytu a ani podmínka bydliště na území ČR²².

Při stanovení okruhu společně posuzovaných osob se postupuje u některých situací MOP obdobně jako u příspěvku na živobytí, tzn. podle zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o situace pro MOP nárokovanou z důvodu vážné mimořádné události (viz situace 2) nebo na úhradu nákladů spojených s pořízením nebo opravou nezbytných základních předmětů dlouhodobé potřeby (viz situace 4) či na úhradu odůvodněných nákladů souvisejících se vzděláním nebo zájmovou činností nezaopatřeného dítěte a na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí (viz situace 5). U MOP, která je nárokována z důvodu hrozby vážné újmy na zdraví (viz situace 1) nebo k úhradě jednorázového výdaje (viz situace 3) či z důvodu sociálního vyloučení (viz situace 6), se okruh společně posuzovaných osob nezkoumá. V těchto situacích uplatňuje žádost pouze jednotlivec (za nezletilé dítě jeho zákonný zástupce)²³.

Jestliže u situací z důvodu vážné mimořádné události (viz situace 2) nebo na úhradu nákladů spojených s pořízením nebo opravou nezbytných základních předmětů dlouhodobé potřeby (viz situace 4) či na úhradu odůvodněných nákladů souvisejících se vzděláním nebo zájmovou činností nezaopatřeného dítěte a na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí (viz situace 5) bude v rámci okruhu společně posuzovaných osob i osoba, která není osobou oprávněnou, bude se pro účely zjištění nároku na dávku posuzovat společně. Pro určení výše dávky se již tato osoba posuzovat nebude²⁴. To znamená, že pro určení nároku na MOP se i k této osobě bude přihlížet a budou se posuzovat její příjmy, majetkové a sociální poměry. Pro určení výše dávky se k této osobě již přihlížet nebude a výše dávky se vypočte bez ní. Taktéž se bude postupovat i u společně posuzovaných osob, které nebudou plnit podmínky stavu hmotné nouze podle § 3 odst. 1 zákona o pomoci v hmotné (např. nebudou v pracovním nebo obdobném vztahu ani nebudou vykonávat samostatnou výdělečnou činnost a nebudou vedeny v evidenci uchazečů o zaměstnání).

²¹ Viz ust. § 5 odst. 3 zákona o pomoci v hmotné nouzi

²² Viz ust. § 5 odst. 4 zákona o pomoci v hmotné nouzi

²³ Viz ust. § 36 odst. 2 zákona o pomoci v hmotné nouzi

²⁴ Viz ust. § 3 zákona o pomoci v hmotné nouzi

Místní příslušnost při řízení o MOP je vázána na krajskou pobočku ÚP ČR (jednotlivé kontaktní pracoviště v rámci krajské pobočky ÚP ČR) a řídí se místem, kde je osoba **hlášena k trvalému pobytu**. **Pokud však k situaci**, která vyžaduje poskytnutí MOP, **došlo mimo správní obvod krajské pobočky ÚP ČR**, v němž je osoba hlášena k pobytu, **je místně příslušnou ta krajská pobočka ÚP ČR** (jednotlivé kontaktní pracoviště v rámci krajské pobočky ÚP ČR), **v jejímž správním obvodu k situaci došlo**²⁵. V zásadě lze toto pravidlo uplatnit ve všech šesti situacích MOP. Znamená to tedy, že došlo-li k situaci, která vyžaduje poskytnutí MOP ve správním obvodu některého z kontaktních pracovišť konkrétní krajské pobočky ÚP ČR, je možné o tuto dávku požádat u jakéhokoliv kontaktního pracoviště v rámci této konkrétní krajské pobočky ÚP ČR.

Při poskytování MOP může osobě také vzniknout **přeplatek**, a to v případě nevyužití MOP k účelu, pro který byla určena (žadatel např. žádal o částku na zakoupení pračky a místo toho zakoupil televizor), popřípadě využije pouze její část²⁶. V takovém případě **je příjemce povinen MOP**, popřípadě její část, **vrátit ÚP ČR**. Znamená to, že **pracovníci ÚP ČR by od příjemců MOP měli vyžadovat prokázání jejího využití**. Pro jistotu účelového využití MOP se doporučuje plně respektovat zákonem stanovený způsob výplaty MOP (především využitím přímé úhrady výdaje nebo nákladu, který je důvodem pro přiznání MOP v situacích 3, 4 a 5). Proto i k přeplatku u MOP uvedené v situacích 3, 4 a 5, by mělo dojít pouze ve velmi ojedinělých případech.

V případě, že **příjemce MOP je také příjemce opakované dávky** (příspěvku na živobytí nebo doplatku na bydlení), stanovuje zákon o pomoci v hmotné nouzi, že **částka neprávem přijatá v rámci MOP může být srážena z běžně vyplácené nebo později přiznané opakující se dávky**. Přitom po provedení srážky **musí povinné osobě zůstat částka ve výši existenčního minima**. Jestliže je opakující se dávka poskytována i pro společně posuzované osoby, musí těmto osobám zůstat rovněž částka ve výši existenčního minima. Jsou-li mezi společně posuzovanými osobami **nezaopatřené děti, musí pro ně zůstat částka ve výši jejich životního minima**, a to pro každé ze společně posuzovaných nezaopatřených dětí²⁷. Pokud by byla možnost srážet přeplatek na MOP z běžně vyplácené opakované dávky, **doporučuje se srážky provádět v rámci příspěvku na živobytí**. Při srážení dlužných částek u doplatku na bydlení by mohla nastat situace, že by osobě vznikl dluh na nákladech na bydlení a hrozila by ztráta bydlení.

Ing. David Kafka, v. r.
náměstek ministra pro sociální a rodinnou politiku

²⁵ Viz ust. § 67 odst. 3 zákona o pomoci v hmotné nouzi

²⁶ Viz ust. § 51 odst. 3 zákona o pomoci v hmotné nouzi

²⁷ Viz ust. § 51 odst. 7 zákona o pomoci v hmotné nouzi